

Smärre uppsatser

I

Förslag om förbättring av utlandssvenskars ställning i pensionshänseende.

I en uppsats under rubriken "Utlandssvenskar och ATP" (SN 1961 S 21) behandlade jag vissa problem, som sammanhängde med utlandssvenskarna och deras ställning inom ATP-systemet. Särskilt uppehöll jag mig vid möjligheterna för svenska medborgare, som var anställda hos svenska företags utländska dotterbolag, att få sin löneinkomst betraktad såsom pensionsgrundande anställningsinkomst. Förhållandet är ju att gällande bestämmelser icke medger en svensk medborgare, som utomlands arbetar hos utländsk arbetsgivare, att få sin inkomst betraktad såsom pensionsgrundande anställningsinkomst. Däremot får en svensk, som för sitt arbete utomlands uppbär lön från en arbetsgivare vilken är bosatt här i riket eller är svensk juridisk person, sina löneinkomster ansedda på samma sätt som om arbetet utförts i Sverige, d v s lönen blir pensionsgrundande såsom inkomst av anställning. De angivna bestämmelserna har främst sin grund i att man eftersträvat korrespondens mellan avgiftsplikt och förmåner. Arbetsgivaravgift från utlänningar kan nämligen icke utkrävas annat än i vissa fall, då en fastare anknytning till vårt land föreligger. Dylika fall föreligger, om den utländske arbetsgivaren är bosatt i Sverige eller då den försäkrade sysselsatts vid skötseln av här i riket belägen fastighet eller i rörelse, som bedrivs från här beläget fast driftställe.

De angivna bestämmelserna har medfört, att åtskilliga företag med stor utlandspersonal slutit nya anställningsavtal med personalen, vilka avtal innehållit sådana bestämmelser att man kunnat godtaga moderbolaget i Sverige såsom arbetsgivare. Därigenom har den utlandsanställda hos sådana företag kommit att tillförsäkras i stort sett samma pensionsunderlag som om han tjänstgjort i Sverige. Systemet lär ha fungerat tillfredsställande.

Under den tid som förflutit, sedan lagen om allmän tilläggspension trädde i kraft, har från olika håll framförts önskemål, att utlandssvenskarna bör komma i åtnjutande av samma pensionsförmåner som sina landsmän i allmänhet. Som exempel kan anföras svenskar, som är i tjänst hos den internationella biståndsverksamheten. En annan viktig grupp utgöres av de svenskar, som är anställda hos svenska företags utländska dotterbolag. Förhållandet är ju, att denna grupp, som redan är betydande, kommer att bli alltmer betydande med hänsyn till den pågående handelsutvecklingen, som leder till att svenska företag startar dotterföretag på utländsk botten.

Såsom i det föregående framhållits har man inom ATP-systemet utgått från den tanken att mot pensionsrätt för inkomst av anställning skall svara avgift från arbetsgivaren. Förmåner och avgiftsplikt korresponderar givetvis icke fullständigt inom systemet men man har eftersträvat dylik korrespondens så långt det varit möjligt. Försäkringen har vidare en kollektiv karaktär. Man har därför sökt erhålla lösningar efter kollektiva linjer.

När man därför övervägt att utvidga kretsen av dem som har pensionsgrundande anställningsinkomst, har det gällt att få fram arbetsgivare, som är villiga att svara för utgående premier.

Mot bakgrunden av vad som anförts har i lagförslaget om allmän försäkring 11 kap. 2 § 3 st. (SOU 1961 nr 39) införts ett stadgande av innebörd, att vid beräkning av inkomst av anställning hänsyn jämväl skall tagas till lön till svensk medborgare, såframt svenska staten eller utländsk beskickning här i riket eller, där lönen härrör från utländsk juridisk person, svensk juridisk person, som äger ett bestämmande inflytande i den utländska juridiska personen, enligt av riks-försäkringsverket godtagen förbindelse har att svara för arbetsgivaravgift för lönen. Den som åtagit sig sådan förbindelse skall därmed anses såsom arbetsgivare.

Den närmare utformningen av förbindelsens innehåll skall utarbetas av riks-försäkringsverket. Förbindelsen förutsättes skola erhålla viss räckvidd både vad avser personkretsen och tiden. Sålunda bör exempelvis en förbindelse, som ett svenskt företag ingår med avseende å anställda i ett utländskt dotterbolag, i regel omfatta alla svenska medborgare vid dotterföretaget. Vidare bör krävas att åtagandet omsluter ett större antal år. Man vill nämligen förhindra, att de förmånliga reglerna för beräkning av tilläggs-pension, exempelvis de s k 30-års och 15-års reglerna, inte missbrukas genom att åtagandena begränsas till de år, som är av betydelse med hänsyn till dessa regler. Förbindelsen bör vidare kunna uppsägas av riks-försäkringsverket, om arbetsgiva-ren brister vid uppfyllandet av sina åtaganden.

Även om den föreslagna bestämmelsen

kommer att innebära en god lösning av många utlandssvenskars pensionsproblem, kvarstår en hel del fall, där det är tvivelaktigt, huruvida någon fullgod lösning kommit till stånd. Några dylika fall skall i det följande i korthet beröras.

1. En viktig fråga är, när svensk juridisk person skall anses ha ett bestämmande inflytande i utländsk juridisk person. Frågan synes ha visst samband med problemet, huruvida två eller flera bolag står i sådant förhållande till varandra, att de kan betecknas såsom moder- och dotterbolag. Är så fallet, brukar man tala om koncernförhållande. Vid bedömning av uttrycket "bestämmande inflytande" kan det vara skäl att erinra om att motsvarande uttryck återfinnes i aktiebolagslagen. I 221 § 1 mom. nämnda lag stadgas sålunda, att om ett aktiebolag äger mer än hälften av aktierna i ett annat aktiebolag skall det förra bolaget anses såsom moderbolag och det senare såsom dotterbolag. Man talar därvid om koncernbolag. Ett koncernförhållande kan emellertid jämväl föreligga utan att det ena bolaget äger majoriteten av aktierna i det andra. Aktiebolagslagen föreskriver sålunda, att har ett aktiebolag eljest på grund av aktieinnehav eller avtal eller av annan orsak ett bestämmande inflytande över ett annat aktiebolag, varmed jämväl är förbundet ett väsentligt intresse i det senares ställning och resultatet av dess verksamhet, skall ock det förra bolaget anses såsom moderbolag och det senare bolaget såsom dotterbolag.

Det kan enligt min mening finnas anledning att antaga, att då de myndigheter, som har att besluta på socialförsäkringens område, ställes inför frågan vad som menas med "bestämmande inflytande" de torde hämta ledning av tolkningen av ak-

tiebolagslagens bestämmelser. Även det koncernbegrepp, som utbildas på inkomstbeskattningens område, bör kunna ge viss vägledning.

2. Ej sällan förekommer, att mindre industrier slår sig tillsammans om att bilda ett försäljningsbolag utomlands. Finns svenska medborgare anställda i sådant bolag, uppkommer frågan, huruvida dessa industrier eller någon av dem skulle kunna av riks försäkringsverket godtagas såsom kontrahent gentemot verket, när det gäller att avge sådan förbindelse, som förslaget avser. För bedömning av frågan vill jag fästa uppmärksamheten på den begränsning, som ligger i att den föreslagna bestämmelsen endast som kontrahent till riks försäkringsverket upptar "svensk juridisk person". Härigenom utslutes under alla omständigheter fall, där samtliga de svenska företagen innehåses av fysiska personer. Om ett av dem är juridisk person och har ett väsentligt inflytande i det utländska försäljningsbolaget, skulle denna juridiska person möjligen kunna uppträda såsom kontrahent gentemot riks försäkringsverket samt ensam svara för arbetsgivaravgifterna i förhållande till verket.

Vid inkomstbeskattningen anses tex aktier i ett försäljningsbolag, vilka till lika delar äges av några från varandra fristående produktionsbolag, såsom organisationsaktier i de senares händer. Huruvida ett liknande betraktelsesätt kommer att anläggas vid tolkningen av den föreslagna bestämmelsen är ännu en öppen fråga.

Hur praxis kommer att utvecklas låter sig icke bedöma men praktiska lösningar torde finnas även i de fall en restriktiv

tolkning skulle bli förhärskande. Såsom exempel härpå kan nämnas, att i de nyss angivna situationerna ett svenskt försäljningsbolag upprättas såsom moderbolag till de utländska. Därvid kommer det att sakna betydelse om aktieägarna i det svenska moderbolaget är fysiska eller juridiska personer. Vidare har antalet sådana aktieägare eller aktiefördelningen ingen verkan i detta sammanhang.

3. I viss utsträckning förekommer att svenska fabrikationsföretag icke bedriver sin verksamhet utomlands i sedvanlig form med dotterbolag utan låter aktiemajoriteten till utländskt bolag ligga i händerna på en eller flera aktieägare, vilka är enskilda fysiska personer. Fråga uppkommer då om vem som jämlikt den föreslagna lagbestämmelsen skall kunna vara kontrahent i förhållande till riks försäkringsverket. Av lagens formulering följer att ifrågavarande aktieägare icke kan godtagas såsom arbetsgivare. Tveksamt är vidare om det svenska fabrikationsföretaget i dylikt fall skulle kunna godtagas såsom arbetsgivare. Vill man emellertid i ATP-hänseende likställa hos det utländska bolaget anställda svenska medborgare med motsvarande personalgrupp i Sverige, finns ju alltid möjligheten att ett formligt anställningsavtal slutas mellan fabrikationsföretaget och berörda utlandssvenskar.

Avslutningsvis må ännu en gång framhållas, att det rör sig om förslag samt att man får avvakta det slutliga ställningsgandet i K. Maj:ts proposition. Riksdagen beräknas taga ställning till dessa frågor under vårriksdagen 1962.

Gösta Stendahl.